HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS **Lausunto**

27.4.2018

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Viite **HE 49/2018 vp**

Hallituksen esitys eduskunnalle liikesalaisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/943, annettu 8.6.2016, julkistamattoman taitotiedon ja liiketoimintatiedon (liikesalaisuuksien) suojaamisesta laittomalta hankinnalta, käytöltä ja ilmaisemiselta (jäljempänä liikesalaisuusdirektiivi) on annettu ja tullut voimaan 8.6.2016. Sen kansalliselle täytäntöönpanolle säädetty määräaika päättyy 9.6.2018.

Direktiivin tavoitteena on ollut EU:n tasolla yhdenmukaistaa jäsenvaltioiden liikesalaisuuksien suojaa koskevaa lainsäädäntöä. Direktiivi koskee liikesalaisuuksien siviilioikeudellisia oikeussuojakeinoja ja siinä määritellään liikesalaisuuksien suojan vähimmäistaso. Direktiivin 1 artiklan 1 kohdassa mainittujen kohtien sääntely on kuitenkin ns täysharmonisointia, josta jäsenmaat eivät voi poiketa kansallisessa lainsäädännössään. Direktiivin laatimisessa on ollut esikuvana teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY, ns täytäntöönpanodirektiivi.

Direktiivin käsite liikesalaisuus on peräisin Suomea sitovasta ns TRIPS-sopimuksesta; Maailman kauppajärjestön perustamissopimukseen (SopS 5/1995) liittyvän sopimuksen teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 39 artiklan 2 kohtaan, jonka määritelmässä on kolme täytettävää elementtiä: 1) salaisuus (luottamuksellisuus), 2) taloudellinen arvo sekä 3) kohtuulliset toimenpiteet salaisuuden säilyttämiseksi. Määritelmän ulkopuolelle jäävät vähäpätöiset tiedot sekä kokemus ja taidot, jotka työntekijät ovat hankkineet osana tavanomaista työskentelyään, ja sen ulkopuolelle jäävät myös tiedot, jotka ovat sellaiseen henkilöpiiriin kuuluvien henkilöiden, jotka yleensä käsittelevät tällaisia tietoja, yleisesti tiedossa olevia ja helposti saatavissa.

Esityksen useassa kohdassa ilmoitetaan, että ehdotetuilla säännöksillä pannaan täytäntöön tarkemmin mainittuja direktiivin artikloja. Direktiivi tuo, sikäli kuin ne ovat edellä kerrottua täysharmonisointia, eräitä lainsäädännössämme aikaisemmin tuntemattomia oikeudellisia sääntelyjä, jotka eivät vaikuta kaikilta osin onnistuneilta tai tarpeellisilta.

Uusi laki sisältäisi liikesalaisuuden määritelmän sekä säännökset liikesalaisuuden oikeudettomasta hankkimisesta, käyttämisestä ja ilmaisemisesta. Laissa säädettäisiin myös sallituista liikesalaisuuden hankkimistavoista. Laissa säädettäisiin myös siitä, millä edellytyksillä väärinkäytöksistä ja laittomasta toiminnasta voidaan ilmoittaa ja sananvapautta käyttää liikesalaisuuden suojan estämättä. Vastaavasti säädettäisiin siitä, millä edellytyksillä liikesalaisuus voidaan ilmaista työntekijän edustajalle.

Laki sisältäisi siviilioikeudelliset oikeussuojakeinot liikesalaisuuden loukkaustilanteissa. Tuomioistuin voisi liikesalaisuuden haltijan vaatimuksesta määrätä kielloista ja korjaavista toimenpiteistä tai tietyin edellytyksin käyttökorvauksen maksamisesta ja vahingonkorvauksesta.

Laissa säädettäisiin tuomioistuimelle mahdollisuus rajoittaa asianosaisjulkisuutta eli tarkemmin niiden luonnollisten henkilöiden määrää, joilla asianosaisena olevassa oikeushenkilössä olisi oikeus saada oikeudenkäynnissä tieto sellaisesta liikesalaisuutta koskevasta seikasta, joka siinä asiassa on määrätty salassa pidettäväksi.

Liikesalaisuuksien loukkausta koskevat riita-asiat ja lakiin perustuvat rikosasiat käsiteltäisiin toimivaltaisessa käräjäoikeudessa. Markkinaoikeudella olisi rinnakkainen toimivalta sellaisissa edellä mainituissa riita-asioissa, joissa vastaajana on oikeushenkilö tai elinkeinotoimintaa harjoittava luonnollinen henkilö.

Ehdotetuista säännöksistä

3 §. Liikesalaisuuden oikeudeton hankkiminen

Lainkohdan 1 momentissa on yleinen kielto hankkia liikesalaisuutta oikeudettomasti. Perustelujen mukaan sääntely vastaa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain 4 §:n 1 momentin säännöstä.

Lainkohdan 2 momentissa säädetään liikesalaisuuden oikeudettomista hankkimistavoista. Momentin 3 kohta kuuluu: (tai) muulla hyvän liiketavan vastaisella menettelyllä. Perusteluosan mukaan hyvä liiketapa on rehellisen ja kunniallisen elinkeinonharjoittajan noudattamaa menettelyä, joka ei sisällä kilpailijan kannalta arveluttavia piirteitä. Hyvä liiketapa täsmentyisi oikeuskäytännössä, markkinaoikeuden ja KKO:n ratkaisujen sekä Keskuskauppakamarin liiketapalautakunnan lausuntojen kautta.

Käräjäoikeus arvioi, että tältä osin tulkintatilanteet voivat olla hankalia. Momentin 1-2 kohtien luettelo ja toisaalta 3 momentti varmistanevat käytännössä, ettei sanottu kohta 3 tule kovin usein pohdittavaksi.

8 §. Kielto ja korjaavat toimenpiteet

Lainkohdassa säädettäisiin tuomioistuimen määrättävistä kielloista ja korjaavista toimenpiteistä. Pykälän 1 momentilla pannaan täytäntöön direktiivin 12 artiklan 1 ja 2 kohdat.

Lainkohdan 2 momentin säännös saattaa merkitä käytännössä hankalia tulkintatilanteita kun lainkohdassa ensinnä viitataan 4 §:n 2-4 momentin olosuhteisiin, joihin voi liittyä hankalaa tulkintaa, ja sen jälkeen lause ”jos on ilmeistä, että tämä on ryhtynyt toimenpiteisiin liikesalaisuuden oikeudettomaksi ilmaisemiseksi tai käyttämiseksi.”

Uutuutena on, että toisin kuin voimassa olevassa laissa sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa, ehdotetussa laissa kielto ym toimenpiteet voidaan kohdistaa elinkeinonharjoittajan lisäksi myös henkilöihin, jotka eivät sitä ole, esimerkiksi elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleviin henkilöihin.

Lainkohdan 3 momentti sisältää intressipunnintaa koskevan määräyksen.

Lainkohdassa tai sen perusteluissa ei ole mainintaa kieltomenettelyn prosessuaalisesta luonteesta. Myöhemmin ehdotuksen 13 §:stä ilmenee, että kieltoa tai korjaavaa toimenpidettä koskeva kanne on pantava vireille määräajassa, eli kysymyksessä olisi kanne riita-asiassa. Ehdotuksessa ei myöskään esitetä erityisiä määräyksiä asian kiireellisyydestä, jota asian luonne ehkä edellyttäisi. Tämän vuoksi on oletettavaa, että ehdotuksen 9 § väliaikaisesta kiellosta saa käytännössä suuren merkityksen.

9 §. Väliaikainen kielto

Pykälällä pannaan täytäntöön direktiivin 10 artikla sekä 11 artiklan 1 ja 2 kohdat.

Lainkohdan 1 momentin mukaan 8 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu kielto voidaan määrätä väliaikaisena, jolloin kielto on voimassa kunnes asia on lopullisesti ratkaistu. Sääntely vastaa oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n mukaista yleistä turvaamistointa, mutta sen edellytykset poikkeavat siitä. Jos kysymys on pelkästään liikesalaisuuden hankkimisen, käyttämisen tai ilmaisemisen kieltämistä, tuomioistuin voi määrätä väliaikaisen kiellon vain 9 §:n nojalla. Jos kysymyksessä on myös muunlainen liikesalaisuuden loukkaaminen tai muunlaisen turvaamistoimen määrääminen, turvaamistoimi voidaan määrätä oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 3 §:n nojalla.

Lainkohdan 2 momentin mukaan väliaikaista kieltoa koskevaa vaatimusta käsitellessään tuomioistuimella on oikeus vaatia kantajaa esittämään kohtuudella saatavilla olevat todisteet eli että kantaja saattaa todennäköiseksi liikesalaisuuden, oikeutensa siihen sekä oikeuden loukkauksen tai sen välittömän uhkan.

Lainkohdan 3 momentti sisältää intressipunnintaa koskevan määräyksen tuomioistuimelle sekä viittaussäännöksen muilta osin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännöksiin turvaamistoimen hakemisesta, määräämisestä ja täytäntöönpanosta. Tältä osin kiinnittyy huomio perustelujen mainintaan ulosottokaaren 8 luvun 2 §:n mukaisen vakuuden ja 8 luvun 3 §:n

vastavakuuden asettamiseen. Liikesalaisuuden ilmaisemista koskevan kiellon täytäntöönpanoa ei kuitenkaan voisi estää 8 luvun 3 §:n vastavakuuden asettamisella. Edeltävän työryhmän mietinnön tekstissä viitattiin direktiivin johdanto-osan perustelukappaleeseen 26, jonka mukaan vastaaja voisi tietyissä tapauksissa jatkaa liikesalaisuuden käyttämistä. Edellytyksenä olisi vakuuden asettamisen lisäksi, että on olemassa vain pieni riski liikesalaisuuden tulemisesta yleiseen tietoon. Mikäli tämä tarkoittaisi loukkaamisriskin arvioinnin saattamista täytäntöönpanoviranomaisen tehtäväksi, sääntelyä ei ole pidettävä onnistuneena.

11 §. Vahingonkorvaus

Ehdotuksen mukaan lainkohdalla pantaisiin täytäntöön direktiivin 14 artikla.

Perustelujen mukaan artiklan kuten Suomen lainsäädännönkin lähtökohtana on tosiasiallisen vahingon korvaaminen täysimääräisenä, jos loukkaus on tehty tahallisesti tai tuottamuksellisesti. Sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa kyseisen lain vastaisella menettelyllä aiheutetun vahingon korvaamisesta säädetään vahingonkorvauslaissa.

Käräjäoikeus ei perustelujen nojalla tule vakuuttuneeksi siitä, että direktiivi edellyttäisi erillistä vahingonkorvaussääntelyä. Perusteluissa korostetaan vahingonkorvauksen sovittelun poikkeuksellisuutta, jota on pidettävä erikoisena siihen nähden, että muualla laissa liikesalaisuuden oikeudettoman hankkimisen, käyttämisen ja ilmaisemisen henkilöpiiriä laajennetaan nykyisin voimassa olevasta laista, mm elinkeinonharjoittajan palveluksessa oleviin työntekijöihin. Perusteluissa viitataan tältä osin vastaaviin säännöksiin teollisoikeuksia koskevissa laeissa.

13 §. Kanneaika eräissä tapauksissa

Lainkohta koskee kiellon tai korjaavien toimenpiteiden (8 §) määräämistä koskevaa kannetta. Ehdotuksen 11 §:n perustelujen mukaan vahingonkorvausta koskevan kanteen nostaminen määräytyisi vahingonkorvaussaatavaa koskevien normien eli vanhentumislain mukaisesti.

Ehdotettu vanhentuminen – 5 vuotta tai kuitenkin enintään 10 vuotta loukkauksen tapahtumisesta – vastaa mm kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain (voimaan 26.12.2016) vanhentumisaikaa. Tällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 8 artikla. Direktiivin mukaan vanhentumisaika ei saa ylittää kuutta vuotta. Vastaavaa säännöstä ei sisälly sopimattomasta menettelystä elinkeinontoiminnassa annettuun lakiin.

Viiden vuoden määräaika alkaisi kulua siitä, kun liikesalaisuuden haltija olisi saanut tiedon liikesalaisuuden oikeudettomasta hankkimisesta, käyttämisestä tai ilmaisemisesta sekä oikeudenloukkaajasta. Jos kannetta ei määräajassa nostettaisi, olisi kanneoikeus menetetty. Koska ajankohtaa, jolloin liikesalaisuuden haltijalla on riittävät tiedot loukkauksesta ja oikeudenloukkaajasta, on usein vaikeaa täsmällisesti määritellä, olisi kanneajan mahdollista alkamista arvioitava tapauskohtaisesti. Ehdottomana takarajana olisi kuitenkin kymmenen vuoden vanhentumisaika.

Käräjäoikeus pitää perusteltuna, että työntekijän ja työnantajan välisessä suhteessa kanneaikaan ja vanhentumiseen sovellettaisiin työsopimuslain 13 luvun 9 §:n säännöstä. Muussa tapauksessa liikesalaisuuksien suojan vanhentuminen työntekijän ja työnantajan välisessä suhteessa laajenisi huomattavasti.

14 §. Asianosaisjulkisuuden rajoittaminen oikeushenkilössä

Perustelujen mukaan pykälässä ei varsinaisesti puututtaisi asianosaisjulkisuuteen vaan säädettäisiin mahdollisuudesta rajoittaa asianosaisena oikeudenkäyntiin osallistuvien ja täyteen tiedonsaantiin oikeutettujen luonnollisten henkilöiden määrää silloin, kun asianosainen on oikeushenkilö ja oikeudenkäynti koskee liikesalaisuuden oikeudetonta hankkimista, käyttämistä tai ilmaisemista.

Perustelujen mukaan direktiivin 9 artiklan 2 kohdan 3 alakohdan mukaan niitä henkilöitä, joilla on oikeus tutustua asiakirjoihin, osallistua suulliseen käsittelyyn ja saada ehyt toisinto tuomioistuimen ratkaisusta tulisi edelleenkin voida rajoittaa ja henkilöitä tulisi olla vain niin monta kuin on tarpeen sen varmistamiseksi, että noudatetaan oikeudenkäynnin asianosaisten oikeutta tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Ehdotettu säännös lienee ristiriidassa kansallisen lainsäädännön perusperiaatteiden kanssa. Kun verrataan niitä oikeushyviä, joissa kotimaisessa julkisuuslainsäädännössä on tehty poikkeuksia yleisestä julkisuusperiaatteesta, kuten esimerkiksi luonnollisen henkilön tai valtion turvallisuus, on tässä tapauksessa kysymys yksinomaan taloudellisista intresseistä. Perustelujen mukaan lainkohdassa ei varsinaisesti puututtaisi asianosaisjulkisuuteen vaan rajattaisiin oikeushenkilön vapautta itse päättää oikeudenkäyntiin osallistuvista henkilöistä.

Perustelujen perusteella säännöksen teho on myös kyseenalainen sen jättäessä sääntelyn ulkopuolelle asianajajien lisäksi kaikki muut sellaiset edustajat, jotka kansallisen lainsäädännön mukaan voivat toimia oikeudenkäyntiasiamiehen tehtävässä. Viime aikoina on Suomessa julkisuudessa kannettu huolta juuri viimeksi mainitun ryhmän ammattitaidosta.

Säännös tosin käytännössä saattaa rajautua varsin marginaaliseksi soveltamistilanteiden kannalta, sillä määräyksen antaminen edellyttää, että tuomioistuin on ensin antanut määräyksen oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n nojalla liikesalaisuuden sisältävän asiakirjan salassapidosta ja suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnäolematta ja että salassa pidettävän tiedon tuleminen sanotussa oikeushenkilössä usean luonnollisen henkilön tietoon aiheuttaisi merkittävästi haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi tieto on määrätty salassa pidettäväksi. Kynnys määräyksen antamiseen olisi siten selvästi todennäköisyyskynnystä korkeampi. Rajoitusta vaativan olisi siten osoitettava, että tiedon julkituleminen laajemmalle henkilöpiirille aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa asianosaisen liiketoiminnalle. Lisäksi lainkohdan 3 momentti edellyttää, ettei pyyntöä saa hyväksyä, jos se voisi vaarantaa

asianosaisten oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lainkohdan 2 momentti rajoittaisi vastaavalla tavalla oikeutta saada salassa pidettäväksi määrätyn tiedon sisältävä ratkaisu. Muut henkilöt saisivat ratkaisusta vain sellaisen toisinnon, josta salassa pidettävät tiedot on poistettu tai peitetty. Säännös on perustelujen mukaan tarkoitettu sovellettavaksi vain poikkeuksellisesti. Lähtökohtaisesti tuomioistuimen olisi pyrittävä laatimaan ratkaisunsa siten, että siinä ei tarpeettomasti selostettaisi liikesalaisuuden sisältöä.

Lainkohdan 4 momentin mukaan tuomioistuimen on nimettävä ne henkilöt, joilla on oikeushenkilössä oikeus saada tieto liikesalaisuuden sisältävästä oikeudenkäyntiasiakirjasta tai ratkaisusta tai osallistua suulliseen käsittelyyn, jossa esitetään liikesalaisuus. Pyynnön esittäjän tai tämän vastapuolen olisi annettava tuomioistuimelle ehdotus henkilöpiiristä. Jos asianosaiset eivät pääsisi yhteisymmärrykseen henkilöistä, tuomioistuimen tulisi tehdä asiasta päätös asianosaisten esille tuomien seikkojen perusteella. Käytännössä päätöksiä saattaisi oikeudenkäynnin pitkittyessä tulla tehtäväksi useampaan kertaan yrityksen henkilöiden vaihtuessa.

Esityksen jaksossa ”Direktiivin noudattamatta jättämisestä määrättävät seuraamukset” todetaan mm että seuraamukset liikesalaisuuden luottamuksellisuuden säilyttämistä oikeudenkäynnin aikana koskevan direktiivin 9 artiklan vastaisesta toiminnasta ovat Suomessa rikosoikeudellisia. Näitä kansallisen lain seuraamuksia on perusteluissa pidetty riittävinä ja oikeasuhtaisina ja riittävinä täyttämään 16 artiklan vaatimukset 9 artiklaa koskevan viittauksen osalta. Voidaan kysyä, eikö oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n nojalla annetun salassapitomääräyksen rikkomisesta laissa säädetty rangaistusuhka ole riittävä kattamaan direktiivin 9 artiklan vaatimukset.

18 §. Toimivaltainen tuomioistuin

Lainkohdan mukaan tässä laissa tarkoitetut yksityisoikeudelliset vaatimukset käsitellään käräjäoikeudessa.

Lainkohdan 2 momentin mukaan oikeushenkilöä tai elinkeinotoimintaa harjoittavaa luonnollista henkilöä vastaan esitetty vaatimus riita-asiassa voidaan tutkia myös markkinaoikeudessa. Esitystä on perusteltu sillä, että markkinaoikeus erityistuomioistuimena soveltuu käsittelemään elinkeinonharjoittajien välisiä riita-asioita ja on tällä hetkellä toimivaltainen sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain 6 § 3 momentin tilanteissa. Lisäksi tätä mahdollisuutta pidetään yhdenmukaisena sen lähtökohdan kanssa, että immateriaalioikeudelliset asiat on keskitetty markkinaoikeuteen. Esimerkkinä on käytetty periaatteellisesti merkittäviä salassapitovelvollisuuden rikkomisia, esimerkiksi tietotaitoa koskevien lisenssisopimusten ollessa kysymyksessä.

Käräjäoikeus ei pidä rinnakkaista toimivaltaa ongelmattomana ratkaisuna. Se voi aiheuttaa tulkintaongelmia, erityisesti tilanteissa, joissa asiaan liittyy kytkentä työsuhdeasioihin. Yleisperusteluissa kerrotaan säännöksellä pyrityn siihen, että markkinaoikeus voisi käsitellä sellaisia liikesalaisuutta koskevia

riita-asioita, joissa riidan kohde on immateriaalioikeustyyppinen ja asianosaiset ovat elinkeinotoimintaa harjoittavia yrityksiä. Markkinaoikeuden toimivallan rajaamista riidan kohteen perusteella on pidetty lakiteknisesti vaikeana toteuttaa. Ehkä tätä olisi ollut tarpeen kuitenkin yrittää.

19 §. Asiantuntijat

Lainkohdan mukaan käräjäoikeudella voi olla asiassa, joka koskee liikesalaisuuden oikeudetonta hankkimista, käyttämistä tai ilmaisemista, apunaan asiantuntijoina enintään kaksi asiantuntijaa. Asiantuntijana voi toimia tuomioistuinlain 17 luvun 10 § 2 momentissa tarkoitettu henkilö. Perusteluissa todetaan, että mahdollisuus asiantuntijoiden käyttämiseen sisältyy myös sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annettuun lakiin.

Perusteluissa todetaan, että ehdotetussa pykälässä asiantuntija ei olisi tuomioistuimen jäsen eikä hän siten kuuluisi asian ratkaisukokoonpanoon. Käräjäoikeus toteaa, että tuomioistuinlain 17 luku koskee otsikkonsa mukaan asiantuntijajäseniä, jotka luvun 1 §:n mukaan käyttävät tuomiovaltaa. Ehdotetulla säännöksellä ei liene tarkoitettu muuttaa nykyistä käytäntöä, jossa esimerkiksi patenttia koskevissa oikeudenkäynneissä käytetään tekniikan alan asiantuntijoita. Ehdotettu säännös on paremmin muotoiltu kuin edeltävän työryhmän ehdotuksessa, jossa viittaus tuomioistuinlain 17 luvun 10 §:n 2 momenttiin saattoi aiheuttaa sekaannusta.

Voimaantulosäännös

Ehdotettua lakia sovellettaisiin voimaantulon jälkeen tehtyihin tekoihin.

Tältä osin käräjäoikeudella ei ole huomautettavaa.

Lopuksi

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 10 §:n mukaiset pyynnöt oikeudenkäyntiaineiston salassa pitämiseksi liikesalaisuuden vuoksi ovat riita-asioissa melko yleisiä, joskaan täsmällistä tilastotietoa tästä ei ole käsillä. Myös työ- ja johtajasopimuksiin liittyvien salassapitosopimusten rikkomiseen liittyvät vaatimukset ovat lisääntyneet. Sen arvioiminen, kuinka paljon ehdotetun lain mukaisia kanteita käräjäoikeuteen tulisi vuosittain, on tässä vaiheessa vaikeaa. Esityksen mukaan sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetun lain mukaisien asioiden lukumäärä markkinaoikeudessa on kuitenkin pieni.

käräjätuomari Matti Palojärvi.